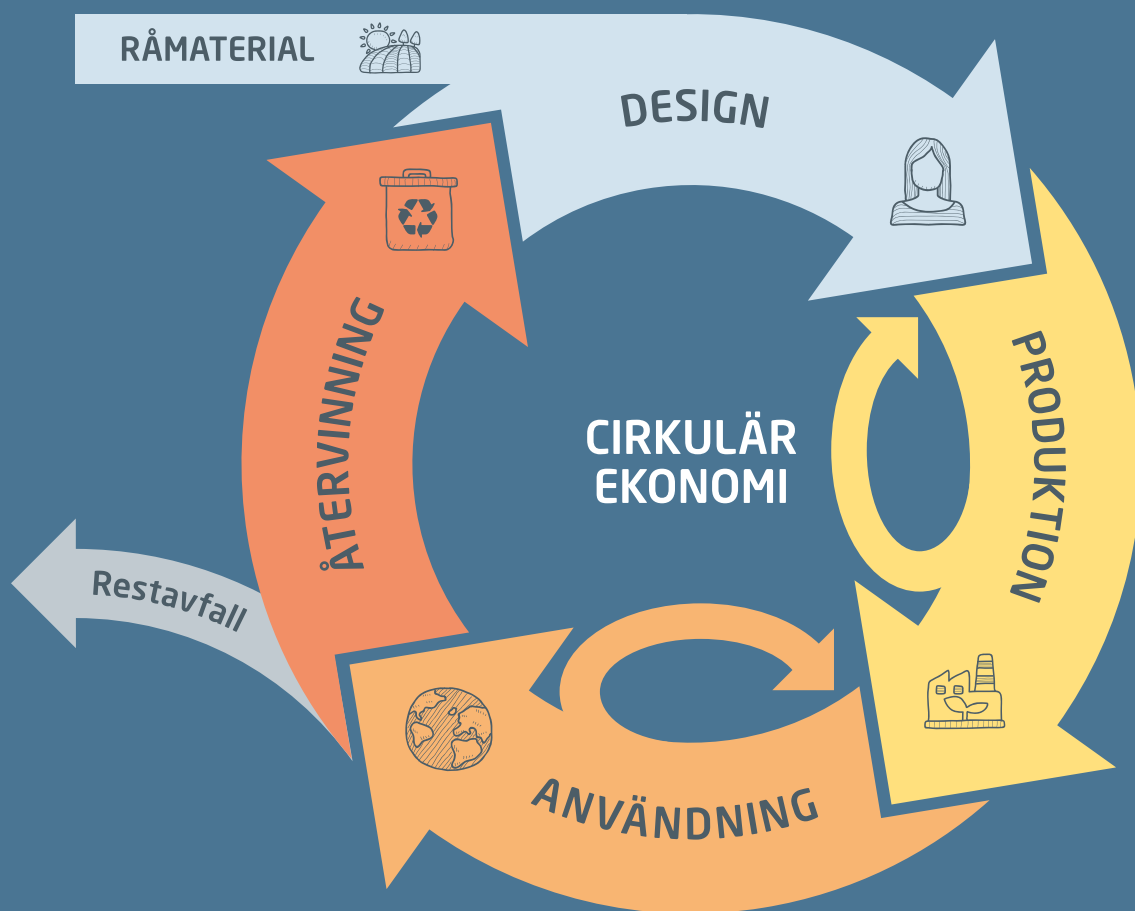

Cirkulär ekonomi för ett konkurrenskraftigt och hållbart näringsliv i Sverige

Förord

Cirkulär ekonomi är en viktig fråga för näringslivet, och Svenskt Näringsliv vill med detta dokument visa på det engagemang som finns i näringslivet och vad Svenskt Näringsliv ser som viktiga principer och fokusområden för att få ett framgångsrikt arbete mot en mer cirkulär ekonomi.

Detta dokument har tagits fram av Svenskt Näringsliv och följande medlemsorganisationer: Bil Sweden, Innovations- och kemiindustrierna, Jernkontoret, Livsmedelsindustrierna, Skogsindustrierna, Svensk Handel, Sveriges Bergmaterialindustrier, Sveriges Byggindustrier, Svemin, Teknikföretagen, Teko, Trä- och möbelföretagen, Visita, Återvinningsindustrierna.

Flertalet medlemsorganisationer har tagit fram branschspecifika bilagor till denna rapport som beskriver branschens roll, möjligheter och utmaningar i den cirkulära ekonomin. Bilagorna finns tillgängliga på www.svensktnaringsliv.se

Innehåll

Förord	1
Inledning	3
Viktiga principer för cirkulär ekonomi	4
Globalt perspektiv och frihandel är förutsättningar	5
Sverige kan vara ledande	7
Nya affärsmöjligheter för det svenska näringslivet	9
Samarbete mellan samhällets aktörer behövs	11
Fortsatt satsning på forskning, innovation och teknikutveckling	13
Styrmedel och incitament	14
Översyn av lagar och regelverk för att främja utvecklingen	15
Digitalisering: en möjliggörare	17
Design skapar förutsättningar	18
Konsumenten är central	20
Marknaden för material behöver utvecklas	21

Inledning

En ökande befolkning och medelklass i världen ökar efterfrågan på olika varor och tjänster och därmed på de naturresurser som behövs för produktion. Enligt OECD förväntas den globala materialanvändningen mer än fördubblas mellan år 2011 och 2060 vilket kan leda till resursbrist. Klimatfrågan är en av vår tids stora utmaningar och är starkt kopplad till samhällets resursförbrukning. En ökad materialanvändning leder också till växande avfallsmängder. En del av lösningen på dessa utmaningar är att gå från linjära materialflöden till cirkulära. Resurser hanteras då mer effektivt genom att så mycket som möjligt tas till vara och återanvänds i olika former.

Svenskt Näringsliv tar sin utgångspunkt i EU-kommissionens beskrivning av cirkulär ekonomi: *ett ekonomiskt system som behåller värdet på produkter, material och resurser i ekonomin så länge som möjligt, och minimerar avfallsgenereringen*. I en cirkulär ekonomi förs flödena av material och produkter ihop till en väv av sammanlänkade kretslopp, där slutpunkten i en process blir inledningen till en annan. Det innebär att de olika faserna i produkters livscyklar blir mer beroende av varandra.

I detta ligger både möjligheter och utmaningar. Grunden är resurseffektivitet, ett begrepp som går hand i hand med affärsnytta, och som är en självklarhet för näringslivet. Samtidigt måste varje led ha ett mer utvecklat helhetsperspektiv än i en mer linjär ekonomi, och då behövs det mer samordning med andra aktörer och processer i värdekedjor som ofta är globalt utsträckta. Framväxten av en mer cirkulär ekonomi är därför ofrånkomligen en internationell och gränsöverskridande process, med frihandel och harmoniserade regelverk som viktiga grundbultar. Svenska företags lönsamhet och internationella konkurrenskraft är grundläggande förutsättningar för landets arbete mot en mer cirkulär ekonomi. Sverige ligger långt fram men behöver gå vidare och inte minst tydliggöra och stärka samarbeten mellan samhällets aktörer, för att gemensamt hitta lämpliga vägar för Sveriges arbete mot en mer cirkulär ekonomi.

Sverige och svenska företag har särskilt goda förutsättningar att ta en ledande roll i utvecklingen av en cirkulär ekonomi. Svenska företag har stor kunskap och kompetens att både producera resurseffektivt och identifiera, utveckla och leverera resurseffektiva varor, lösningar och tjänster. Här finns stor tillgång på naturresurser, förutsättningar för bioekonomi, en industri i världsklass, skickliga innovatörer och en stark vilja att satsa på ett fossilfritt samhälle.

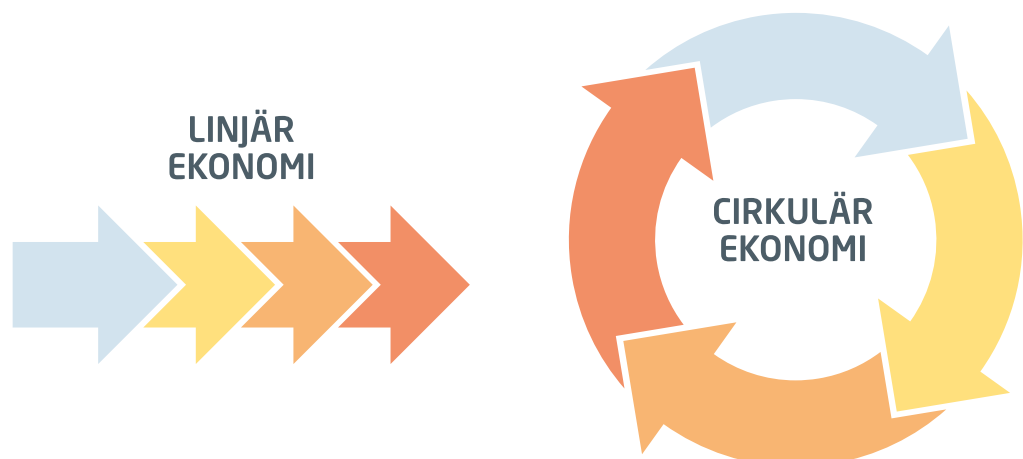
Näringslivet spelar en central roll i utvecklingen mot den cirkulära ekonomin. Det svenska näringslivet har höga ambitioner när det gäller cirkulär ekonomi och vill axla en drivande roll.

Vi vill med detta dokument bidra till Sveriges arbete mot en cirkulär ekonomi genom att lyfta fram vad vi tror behövs för att Sverige och svenska företag ska kunna vara ledande inom cirkulär ekonomi. Detta beskrivs genom identifierade viktiga principer och elva fokusområden med övergripande målsättningar och listade förutsättningar för att lyckas. Vi ser fram emot att tillsammans med samhällets övriga aktörer arbeta vidare med dessa frågor.

Viktiga principer för cirkulär ekonomi

Viktiga principer för utvecklingen mot en cirkulär ekonomi:

- Näringslivet har en viktig och central roll i utvecklingen mot en mer cirkulär ekonomi. Långsiktighet, affärsmässighet och lönsamhet är självklara utgångspunkter för näringslivets engagemang.
- Hållbar utveckling, med fokus på att väga samman miljömässiga, sociala och ekonomiska faktorer, bör vara utgångspunkten vid politiska beslut, framtagande av regelverk och åtgärder som främjar en cirkulär ekonomi.
- Det internationella perspektivet är avgörande i arbetet för cirkulär ekonomi, då många material- och produktflöden är globala. Frihandel är en grundförutsättning, och regelverk måste anpassas så att frihandeln värnas.
- Förutsättningarna för cirkulär ekonomi skiljer sig åt mellan näringslivets branscher. Det är viktigt att beakta att olika lösningar och modeller behövs för olika branscher, material och produkter.
- Konsumentfokus är centralt i arbetet mot en mer cirkulär ekonomi, då konsumenten har en nyckelroll genom sitt agerande – både vad gäller val av produkter och hanteringen av dessa samt återvinning.
- I en mer cirkulär ekonomi behövs effektiva och storskaliga flöden, där återvunnet material och biprodukter ges samma förutsättningar som jungfruligt material.
- Styrmedel behöver harmoniseras både på EU-nivå och internationellt för att underlätta handel och företagande kopplat till cirkulär ekonomi. Begreppet avfall måste omdefinieras till att ses som en resurs.
- Digitalisering och artificiell intelligens kan underlätta en mer cirkulär ekonomi genom nya kunderbudanden, allt effektivare tillverkningsprocesser och bättre informationsöverföring mellan värdekedjans aktörer.

Globalt perspektiv och frihandel är förutsättningar

Sverige är ett land med stort beroende av utrikeshandel. Såväl exporten som importen motsvarar vardera knappt hälften av vår BNP. Att Sverige och svenska företag fortsätter vara konkurrenskraftiga på den globala arenan är därför centralt för att bibehålla ekonomisk tillväxt och högt västånd i Sverige. Konkurrenskraft och kommersiell efterfrågan på producerade material, produkter och tjänster är förutsättningar för att svenska företag ska kunna fortsätta bidra globalt till ökad hållbarhet genom export och internationell närvaro. Sverige har också en betydande import av konsumtions-, investerings- och insatsvaror (råvaror eller andra produkter), som en stor del av företagets export är beroende av. Både handeln med material och produkter är i stor utsträckning global.

Arbetet mot ökad resurseffektivitet och en mer cirkulär ekonomi är starkt länkat till internationell handel. Handeln främjar ekonomisk tillväxt, vilket bland annat ökar investeringsutrymmet för miljöåtgärder och bidrar till att tillgängliggöra effektiv miljöteknik i världen. Den stärker utvecklingen mot resurseffektivitet genom att skapa storskaliga globala flöden, vilket möjliggör en mer kostnadseffektiv cirkulering av material och produkter och att dessa kan hanteras där erfarenhet, kunskaper och teknik samt säkerhet är som bäst. Enligt EU är cirkulär ekonomi en av två globala megatrender.

Handel med återvunnet material, begagnade varor och varor som ska renoveras eller uppgraderas skapar möjligheter för en mer cirkulär ekonomi på global nivå. Därför är det även viktigt för den cirkulära ekonomin att upprätta handelsavtal och att värna och stärka en rättvis frihandel. Ett globalt regelverk, exempelvis inom ramen för WTO eller UNCTAD, behövs för att säkerställa rätt hantering.

Material och produkter har i många fall globala värdekedjor, där produkter tillverkas i ett eller flera länder, används i ett eller flera andra och blir avfall och återvinns i ytterligare ett. En i Sverige designad och producerad produkt som säljs till ett annat land måste kunna hanteras och återvinnas i det landet för att uppnå ett cirkulärt flöde. Synen på och förutsättningarna för en mer cirkulär ekonomi ser olika ut i olika länder. Policybeslut och regleringar i andra länder har därmed stor påverkan på det svenska näringslivets arbete med cirkulär ekonomi.

Övergripande mål:

Policyer för handel och cirkulär ekonomi ska stödja varandra för att skapa förutsättningar för en mer cirkulär ekonomi.

Förutsättningar för att lyckas:

- Arbetet med cirkulär ekonomi måste ha ett globalt fokus för att bli framgångsrikt i stor skala.
- Frihandel är en förutsättning för cirkulär ekonomi och ökad resurseffektivitet, och den behöver värnas och stärkas.
- Ett globalt fokus skapar förutsättningar för de storskaliga materialströmmar som ofta krävs för att få en lönsam hantering och konkurrenskraftig marknad för material och produkter i en mer cirkulär ekonomi.
- Handelshinder kopplade till cirkulär ekonomi behöver analyseras och åtgärdas, och kontrollfunktioner behöver tas fram för att säkerställa att material och produkter hanteras enligt gällande regelverk.
- Mer arbete behövs för att nå handelsavtal, globala överenskommelser och ta fram globala standarder för till exempel material, återvinning och reparation.
- EU:s inre marknad är viktig för arbetet mot en mer cirkulär ekonomi och måste värnas.

Sverige kan vara ledande

Cirkulär ekonomi är ett verktyg för att lösa flera globala samhällsproblem, bland annat klimatfrågan, bristande råvarutillgång, belastning på ekosystem och växande avfallsmängder. Cirkulär ekonomi är enligt EU-kommissionen en global megatrend och något som kommer att förändra hela vårt samhälle. Ett helhetsperspektiv behövs därför för att kunna ta rätt beslut. Ledstjärnan i arbetet och i beslut mot en mer cirkulär ekonomi måste således vara Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen i ett längre perspektiv – vilket inkluderar både det svenska näringslivets konkurrenskraft, ökad resurseffektivitet och minskad miljöpåverkan.

Det är positivt att regeringen har utsett en delegation för cirkulär ekonomi för att få en central samordning, helhetssyn och riktning för arbetet med cirkulär ekonomi i Sverige. Delegationen bör för sitt arbete ha en bred referensgrupp som täcker många branscher, för att få information om branschernas förutsättningar och bidra till en mer cirkulär ekonomi.

Sverige har särskilt goda förutsättningar att ta en ledande roll i utvecklingen av en cirkulär ekonomi. Svensk industri är i världsklass och svenska företag har skickliga innovatörer som möjliggör produktion och leverans av resurseffektiva varor, lösningar och tjänster. Vidare finns stor tillgång av olika naturresurser, goda förutsättningar för bioekonomi och en stark vilja att satsa på ett fossilfritt samhälle. Långsiktighet och förutsägbarhet är viktigt för det svenska näringslivet för att kunna få den teknikutveckling och göra de investeringar och den förändring av affärsmodeller som krävs för att gå mot en mer cirkulär ekonomi. Sveriges arbete för en cirkulär ekonomi måste ta hänsyn till att många svenska företag arbetar på en global marknad.

Olika branscher har kommit olika långt i arbetet med cirkulär ekonomi och har olika förutsättningar inom en rad områden. För att rätt politiska beslut ska kunna fattas är det oerhört viktigt att politiker och beslutsfattare har information och kunskap om olika branschers förutsättningar och arbete för ökad resurseffektivitet och cirkulär ekonomi. Ett flertal av medlemsorganisationerna inom Svenskt Näringsliv vill bidra med information till beslutsfattare och myndigheter och har därför tagit fram eller kommer att ta fram korta faktaunderlag för att tydliggöra roll, förutsättningar och behov för respektive bransch; se separata bilagor.

Övergripande mål:

Sverige och svenska företag ska vara ledande i arbetet mot en mer cirkulär ekonomi. Samhället skapar väl avvägda ramverk, så att svenska företags långsiktiga konkurrenskraft stärks och nödvändiga satsningar och investeringar möjliggörs.

Förutsättningar för att lyckas:

- En utvecklad samverkan behövs mellan olika beslutsfattare, myndigheter och näringsliv för att få ett brett angreppssätt, väl avvägda beslut och medvetna vägval vid målkonflikter mellan olika policyområden och styrmedel.
- Vid politiska beslut inom cirkulär ekonomi måste olika branschers förutsättningar och behov beaktas.
- En nationell politik för en cirkulär ekonomi måste, förutom att främja ökad cirkularitet nationellt, också ta hänsyn till att många svenska företag arbetar på en global marknad.

Nya affärsmöjligheter för det svenska näringslivet

Den cirkulära ekonomin erbjuder stora möjligheter till tillväxt och nya affärsmöjligheter för svenska företag. Nya affärsmodeller, tjänster, produkter och processer inom den cirkulära ekonomin kan leda till nya marknader, såväl lokala som internationella. Samtidigt behövs teknikutveckling och stora investeringar. Näringslivet har en viktig roll i att identifiera, utveckla och leverera lösningarna för den cirkulära ekonomin.

Sverige är rikt på naturresurser och har hög kompetens inom effektiv användning, vidareförädling och återvinning av råvaror som metaller, mineraler och biomassa. En effektiv användning av naturresurser skapar konkurrenskraft och bidrar till en mer cirkulär ekonomi. Sverige har goda förutsättningar att vara ledande när det gäller att ytterligare förädla och utveckla återvinning och helt nya värdekedjor för dessa material.

Det måste vara lönsamt med cirkulära affärsmodeller. Cirkulära affärsmodeller kan innebära en stor omställning och nya utmaningar för företag. En successiv omställning är därför ofta nödvändig. Cirkulära affärsmodeller kan till exempel för vissa produkter innebära att den ekonomiska relationen med kunden förlängs genom att ägarskapet av produkten kvarstår hos företaget. Det innebär att intäkter genereras på ett nytt sätt, att kostnader uppstår på nya ställen, att företaget får nya affärspartners i en förändrad värdekedja och att relationen till kunden förändras. Nya arbetsmoment som underhåll, reparationer och uppdateringar kan uppstå kopplat till produkten, vilket också innebär nya tjänster och nya affärsmöjligheter. Lämpliga cirkulära affärsmodeller varierar beroende på verksamhet och produkt- eller tjänsteområde och påverkas av en mängd faktorer. Det är stor skillnad i möjligheter och utmaningar med cirkulära affärsmodeller bland näringslivets aktörer beroende på var i ekonomin de är verksamma, hur interaktionen med andra aktörer ser ut samt om kunderna är andra företag, offentliga aktörer eller privatkonsumenter. Det är också stora skillnader för exportindustrin och det lokala näringslivet vad gäller möjlig utformning av cirkulära erbjudanden. Cirkulära affärsmodeller hos globala svenska företag behöver kunna tillämpas internationellt.

Utvecklade avtalsformer och förändrade regelverk kan behövas för att underlätta för cirkulära affärsmodeller. Regleringar och andra styrmedel får inte begränsa den innovation som behövs, eller påverka de kommersiella villkoren så att de cirkulära affärsmodellerna inte blir lönsamma. Ett investeringsvänligt klimat behövs. Näringslivet önskar en god och nära dialog med samhällets aktörer för att tillsammans skapa goda förutsättningar för mer cirkulära affärsmodeller.

Övergripande mål:

Förutsättningar ska finnas för att cirkulära affärsmodeller ska kunna bli minst lika lönsamma som traditionella affärsmodeller.

Förutsättningar för att lyckas:

- Cirkulära affärsmodeller kan innebära en komplex förändringsprocess för företag och samhälle. Affärsmodellerna är under utveckling, intäktsflödena kommer att se annorlunda ut, relationerna mellan leverantörer och kunder förändras och nya logistikflöden utvecklas - övergången måste därför ske successivt.
- För exportindustrin är andra marknadens syn och utveckling i dessa frågor avgörande för att affären ska bli cirkulär även på marknader utanför Sverige, varför internationella samarbeten behöver utvecklas ytterligare.
- Villkoren för kommersiell verksamhet måste utformas så att marknaden driver utvecklingen mot ökad resurseffektivitet och cirkulär ekonomi. Legala hinder kopplade till cirkulära affärsmodeller måste utredas och åtgärdas.
- Nya finansieringsmodeller kan behövas för att långsiktigt våga investera i nya affärsmodeller. Det kan vara en utmaning att skala upp befintlig affärsidé och teknik på bredare front för att få lönsamhet.
- Många små och medelstora företag (SME) har snäva marginaler och kan behöva särskilt stöd samt information och råd i övergången mot mer cirkulära affärsmodeller. SME kan också bidra till innovation och nya affärsmodeller som en del i värdekedjan.
- De möjligheter som en resurseffektiv användning av naturresurser (biomassa, metaller och mineraler) skapar, såsom stärkt konkurrenskraft och miljömässig hållbarhet, bör understrykas i utvecklingen mot en cirkulär ekonomi i Europa.

Samarbete mellan samhällets aktörer behövs

Samarbete är ett nyckelord för att uppnå ökad resurseffektivitet och en mer cirkulär ekonomi. Vad en aktör gör påverkar ofta andra aktörers möjligheter att arbeta resurseffektivt. I en mer cirkulär ekonomi måste därför alla samhällets aktörer och olika intressenter arbeta tillsammans – genom och över värdekedjor och branscher – och samarbeten ske mellan beslutsfattare, företag, akademi och offentlig sektor.

Det pågår många nationella projekt och samarbeten där samhällets olika aktörer samlas. Samarbeten behöver även utvecklas internationellt eftersom frågan om cirkulär ekonomi i stor utsträckning är global. Näringslivet vill bidra till och ha ett konstruktivt samarbete med övriga samhällsaktörer, för en cirkulär ekonomi både nationellt och internationellt.

Samverkan mellan branscher och industriell symbios (långsiktiga samarbeten mellan lokala och regionala aktörer för effektivare användning av resurser) har funnits i Sverige sedan länge och sker ofta i lokala företagskluster. Biprodukter från vissa branscher kan användas som vara eller material för andra branscher eller av samhället. Vissa avfalls- slag från en bransch kan användas som råvara av en annan – ibland direkt, ibland efter sortering, behandling eller uppgradering. Industriell symbios är ett verktyg för att åstadkomma både ekonomiska och miljömässiga fördelar för företag som organiserat sig i nätverk för utbyte och samordning av till exempel materialströmmar och energi. Industriell symbios kan utvecklas ytterligare och även i större geografiska områden.

Olika branscher har olika förutsättningar, intressen och roller i värdekedjan. Samarbetet mellan olika branscher och över värdekedjor kan utvecklas ytterligare för att till exempel hitta nya affärsrelationer, användningsområden och marknader för restprodukter, logistik- kedjor och kommersiella erbjudanden för cirkulära affärer.

Övergripande mål:

Samarbetet mellan samhällets aktörer ska stärkas ytterligare och präglas av en nära, förtroendefull och konstruktiv dialog för att hitta gemensamma lösningar för en mer cirkulär ekonomi.

Förutsättningar för att lyckas:

- Det internationella samarbetet inom cirkulär ekonomi måste utvecklas, och näringslivet är centralt i detta arbete.
- Ett utvecklat samarbete behövs mellan olika samhällsaktörer kring prioriteringar av åtgärder för en mer cirkulär ekonomi.
- Samarbetet mellan olika delar av näringslivet behöver stärkas i syfte att utveckla cirkulära och innovativa affärserbudanden, bland annat i form av industriell symbios. Näringslivet driver detta, och politiken behöver främja denna typ av samarbete genom att bland annat undanröja hinder.
- Breda samarbeten behövs för att hitta former för nya logistiklösningar. En utveckling behövs av traditionella logistiklösningar och mönster för att få mer effektiva transporter och kunna transportera nya materialflöden på ett effektivt sätt.

Fortsatt satsning på forskning, innovation och teknikutveckling

Det behövs innovation och investeringar för att gå mot en mer cirkulär ekonomi. I vissa fall krävs större tekniksprång och det kan ta tid att hitta och utveckla bra och effektiva lösningar. Mycket arbete pågår i näringslivet för att hitta nya tekniker, processer och arbetssätt – ofta tillsammans med andra samhällsaktörer och forskare. Eftersom cirkulär ekonomi förutsätter samarbete mellan olika aktörer är det viktigt att forskningen inkluderar alla dessa, inklusive näringslivet. Näringslivet har en viktig roll i att själva också finansiera forskning och utveckling (FoU), ta fram och kommersialisera ny teknik och leverera nya lösningar inom cirkulär ekonomi.

Behoven av forskning, innovation och teknikutveckling ser olika ut för olika branscher, material och produkter. För vissa material finns till exempel redan idag teknik för att på ett såväl tekniskt som ekonomiskt effektivt sätt kunna producera återvunna material, medan det för andra är en bit kvar. Ibland finns tekniken men utan att den har testats i större skala, varför det framöver behövs ett större fokus på test- och demoanläggningar. Fokus behövs även på forskning som är näringslivsknuten och som redan vid fördelningen av projektmedel har som mål att resultera i kommersiella lösningar för att driva utvecklingen framåt. Resurseffektivitet och cirkulär ekonomi bör beaktas även i forskningsansatser inom alla politikområden där det är tillämpligt.

De flesta företag i Sverige är små- och medelstora (SME), och dessa måste integreras i arbetet med cirkulär ekonomi. Mindre företag i synnerhet kan ha svårt att avsätta tid och resurser på att delta i statliga innovationsprogram och forskningsprojekt, men deras perspektiv och behov behöver omhändertas i dessa.

Övergripande mål:

Det behövs fortsatta satsningar på FoU, innovation och teknikutveckling inklusive test- och demoanläggningar för utveckling av cirkulära material, produkter och lösningar. Samhällets aktörer måste samarbeta kring prioriteringar av forskningsinsatser.

Förutsättningar för att lyckas:

- Samhällets satsningar på FoU inom cirkulär ekonomi måste öka. Näringslivets FoU-investeringar, mätt som andel av BNP, behöver öka.
- Resurstilldelningssystemet måste inkludera starkare incitament för forskningens relevans. En samverkanspremie i högskolornas och universitetens basfinansiering bör införas.
- En förutsättning för innovation och teknikutveckling i företagen är ett investeringsvänligt klimat, med långsiktiga villkor som ger en säkerhet för genomförda investeringar.
- Ytterligare satsningar behövs på test- och demoprojekt och på projekt som har som mål att leverera något som på sikt kan kommersialiseras. Näringslivet bör involveras i fördelningen av dessa medel.
- Innovationsprogram med fokus på ökad resurseffektivitet är viktiga för en utveckling mot en mer cirkulär ekonomi, och en fortsatt satsning på detta är bra.
- FoU inom cirkulär ekonomi måste tillgängliggöras för mindre företag, och deras behov måste beaktas i forskningen.
- Innovation kan också stimuleras av det offentliga vid investeringar genom att efterfråga innovativa lösningar för ökad resurseffektivitet - till exempel genom ökad användning av innovationsupphandlingar.

Styrmedel och incitament

Olika slags styrmedel och incitament kan behövas för att stimulera en mer cirkulär ekonomi. Styrmedel ska däremot bara användas då det är tydligt att det behövs – det vill säga vid marknadsmisslyckanden – och bör verka så nära det problem man vill åtgärda som möjligt.

Det pågår diskussioner både på EU-nivå och i Sverige om att införa olika styrmedel kopplade till cirkulär ekonomi. En omställning till en mer cirkulär ekonomi förutsätter innovation och stora teknikkliv; den effektivaste vägen till målet kan vara svår att förutsäga och ska därför inte detaljstyras. Det är centralt att en konsekvensbedömning av styrmedlet görs i dialog med berörda branscher, för att få med både reella konsekvenser på vad det avser åtgärda och de indirekta konsekvenser som kan uppstå. Styrmedel ska vara teknikneutrala och fokusera på att nå målet eller lösa problemet. Styrmedel på nationell nivå för cirkulär ekonomi måste vara kostnadseffektiva och beakta svenska företags konkurrenskraft på en global marknad.

Olika typer av styrmedel måste beaktas; utöver administrativa styrmedel (som lagar och regler) och marknadsbaserade (som skatter och avgifter) måste även informativa styrmedel och forskningssatsningar utvärderas som alternativ. Det är inte möjligt att ange några generella styrmedel som mer lämpliga än andra för att främja cirkulär ekonomi, utan valet av styrmedel måste göras utifrån varje enskild fråga och hur väl styrmedlet bidrar till att nå det specifikt satta målet. I branschbilagorna kommenterar branscherna sin syn på styrmedel kopplat till branschen.

Övergripande mål:

Styrmedel ska utformas så att de främjar en mer cirkulär ekonomi. De ska också vara träffsäkra i vad som ska åtgärdas och vara noggrant konsekvensutredda.

Förutsättningar för att lyckas:

- Styrmedel ska vara teknikneutrala och inte i detalj styra hur målet ska uppnås för att främja nödvändig innovation.
- Styrmedel som övervägs måste konsekvensbedömas ordentligt i flera led. Olika branscher har olika förutsättningar för cirkulär ekonomi, och hur olika styrmedel påverkar olika branscher behöver analyseras.
- Styrmedel kan behövas för att stimulera cirkulära flöden för vissa material där det ännu inte finns en fungerande marknad för återvunnet material. Framtagandet av dessa måste ske i bred dialog med värdekedjans aktörer.
- Internationell harmonisering av styrmedel måste eftersträvas för att ge likvärdiga förutsättningar och underlätta rättvis handel kopplad till cirkulär ekonomi. Nationella särregleringar riskerar att hindra utvecklingen mot en cirkulär ekonomi och måste därför undvikas.
- Vid överväganden om att införa nationella styrmedel måste deras påverkan på de svenska företagens konkurrenskraft utvärderas.

Översyn av lagar och regelverk för att främja utvecklingen

Lagstiftning, regler och andra styrmedel måste vara utformade för att främja och inte motverka utvecklingen mot en mer cirkulär ekonomi.

Övergången till en mer cirkulär ekonomi kräver att så få resurser som möjligt går till spillo. Utgångspunkten måste vara att alla material som kan användas för att uppnå samhällsnytta ska ses som en resurs och hanteras som en vara, oavsett ursprung. Avfallslagstiftningen behöver därför ändras och även integreras med annan lagstiftning för att stimulera ökad resurseffektivitet – ett exempel på detta är kemikalie-, produkt- och avfallslagstiftningen. Idag bygger avfallslagstiftningen och definitionen av avfall på att man vill göra sig av med något som skulle kunna utgöra en råvara. Det primära syftet med avfallslagstiftningen bör istället vara att säkerställa en ökad resurseffektivitet och att utifrån EU:s avfallshierarki möjliggöra att avfallet lyfts från lägre till högre delar i trappan. Avfallsdefinitionerna på EU-nivå behöver omformuleras för att tillse att detta blir möjligt. En resursinriktad lagstiftning skulle medföra att det sätts ekonomiska värden som gör det möjligt att skapa marknader för cirkularitet.

I ett mer kortsiktigt perspektiv tar EU:s reviderade (2018) ramdirektiv för avfall viktiga steg i riktning mot en mer cirkulär ekonomi. Skrivningarna i direktivet om End of Waste och biprodukter bör införas direkt i svensk lag och nuvarande skrivningar i svensk lag tas bort. Harmoniserade skrivningar behövs för att underlätta för ökad cirkularitet och säkerställa svenska företags konkurrenskraft. Näringslivet vill delta i arbetet med den svenska implementeringen för att bistå med erfarenheter och inspel.

Dessutom behövs i relation till dagens avfallslagstiftning en större förutsägbarhet och likartade bedömningar av när avfall upphör att vara avfall och när avfall är möjligt att använda i olika applikationer. Idag görs olika tillämpningar lokalt. För att främja ökad resurseffektivitet och få större användning av materialet behövs en större förutsägbarhet i denna fråga och likartade bedömningar i landet.

Lagar och regelverk är också en väldigt viktig faktor för hur väl industriell symbios kan fungera, och måste ses över för att stimulera detta.

Övergripande mål:

Definitionen av avfall och avfallslagstiftningen på EU-nivå måste ändras så att stora delar av det som idag betraktas som avfall istället definieras som den resurs eller råvara det är.

Förutsättningar för att lyckas:

- Sverige bör i ett första steg införa avfallsdefinitionens ingående delar direkt i svensk lag och även i ett andra steg aktivt arbeta för att omformulera nuvarande avfallsdefinitioner på EU-nivå. Detta för att i högre grad möjliggöra att material lyfts från ett lägre till ett högre resursvärde i avfallshierarkin.
- För att främja EU:s inre marknad och för att säkerställa en fungerande cirkularitet är det viktigt med EU-harmoniserade regler utan nationella särregleringar.
- I första hand bör det tas fram EU-gemensamma definitioner av när avfall upphör att vara avfall. I andra hand kan nationella definitioner vara en tillfällig lösning, förutsatt att de i så stor utsträckning som möjligt är harmoniserade med kriterier i andra EU-länder. Näringslivet deltar gärna i arbetet med att ta fram dessa definitioner.
- En likvärdig och effektiv tillsyn är central, samt tydliga vägledningar från myndigheter för att tillse att alla aktörer har samma förutsättningar och följer gällande regelverk.
- För att öka återvinningen finns ett behov av att flera aktörer i värdekedjan, under kontrollerade former, tillåts samla in och hantera vissa material och produkter utan att behöva klassas som avfallshanterare med tillhörande administrationskrav. Hanteringen borde istället kunna ses som avfallsförebyggande åtgärder.
- Eventuell ny och reviderad lagstiftning måste tas fram i dialog med näringslivet. Lagstiftningen måste stimulera och inte begränsa den innovation som behövs för att nå en cirkulär ekonomi.

Digitalisering: en möjliggörare

Digitalisering och artificiell intelligens kan bli viktiga verktyg för en mer cirkulär ekonomi, genom att till exempel möjliggöra nya kunderbudanden, allt effektivare och mer automatiserade tillverkningsprocesser och snabb informationsöverföring mellan värdekedjans aktörer. Utvecklingen går snabbt framåt, och med detta ökar också förutsättningarna för högre resurseffektivitet.

Digitaliseringen möjliggör digitala plattformar som kan ha många olika användningsområden. Plattformarna kan underlätta för konsumenter att till exempel köpa, sälja eller dela produkter, och därigenom öka återanvändningen, tillgängliggöra hyrtjänster och underlätta för industriell symbios. Genom digitaliseringen underlättas också funktionsförsäljning – där kunden köper funktion men ägarskapet kvarstår hos företaget – genom att sensorer möjliggör löpande övervakning, underhåll och uppdatering under användningsfasen hos kunden.

Digitalisering är också en viktig faktor när det gäller information i den cirkulära värdekedjan. Digitala märkningssystem kan vara ett verktyg för att ge såväl producent- och konsument- som återvinningsledet sådan information som de efterfrågar om material, komponenter och produkter – till exempel produktens innehåll och hur den ska återvinnas. Förutsättningarna för och behovet av information skiljer sig mellan olika material och produkter beroende på till exempel livslängd, kostnadsnivå och förekomst av internationella standarder. Även importerade produkter och material måste ha motsvarande information för att kunna hanteras på rätt sätt.

Förutsättningar för digitalisering är att data är tillgängliga, relevanta, tillförlitliga, standardiserade och rapporteras in längs värdekedjan samt att digitala system samordnas. Samhällets aktörer behöver ha en vilja att dela data, och detta förutsätter att data hanteras på ett säkert sätt. Det kräver dialog och förtroende genom värdekedjorna och mellan olika samhällsaktörer.

Övergripande mål:

Digitaliseringen ska fungera som ett kraftfullt verktyg och underlätta arbetet för en mer cirkulär ekonomi.

Förutsättningar för att lyckas:

- Digitalisering och artificiell intelligens måste utvecklas med fokus på att kunna nyttjas som ett kraftfullt verktyg i en mer cirkulär ekonomi.
- Lagstiftningen för digitalisering och cirkulär ekonomi behöver synkroniseras inom EU för att digitaliseringen ska kunna fungera som ett kraftfullt verktyg i den cirkulära ekonomin.
- Sverige bör arbeta för att etablera standarder för informationsdelning, digitala märkningssystem och informationsdelning på internationell nivå.
- Digitala plattformar är ett viktigt verktyg för att underlätta för ökad industriell symbios, och flera branschöverskridande plattformar behöver utvecklas. Näringslivet vill bidra i detta arbete.

Design skapar förutsättningar

Det finns många definitioner av design – i detta avsnitt avses en arbetsprocess för att utveckla varor och produkter utifrån funktionella och estetiska krav. Design för ökad resurseffektivitet och cirkulär ekonomi kan innebära att varor och produkter designas för att få en förlängd livslängd, till exempel genom att reparationer och uppgraderingar möjliggörs i användningsfasen. Det kan också innebära design för att minimera avfall i produktionsprocessen och möjliggöra demontering och återvinning av ingående material. Olika branscher och produkter har olika förutsättningar för att kunna erbjuda och kommersialisera dessa moment.

Många företag har länge arbetat aktivt med att minska miljöpåverkan och resursanvändningen redan i designfasen. En produkts funktion och en konkurrenskraftig prisnivå är förutsättningar för att produkten ska efterfrågas. En förbättrad design ur resurseffektivitetsperspektiv måste därför tillse att funktionen bibehålls och att prisnivån är acceptabel. En upplevd försämring i funktion eller en ökad kostnad riskerar att leda till minskad efterfrågan, och kan i sin tur leda till konsumtion av varor som är ännu sämre ur ett resursperspektiv. Vidare behöver även andra miljöaspekter beaktas så att inte designen leder till andra negativa miljöeffekter, så kallad suboptimering.

För att öka resurseffektiviteten bör produkter generellt designas för att vara lätta att reparera, uppgradera och slutligen återvinna utan att göra avkall på funktionalitet, säkerhet eller livslängd. De designval som görs är tätt förknippade med teknisk prestanda och funktion. Förutsättningarna ser olika ut för olika produkttyper.

Ett livscykelperspektiv kan vara ett hjälpmedel för att identifiera de viktigaste miljöaspekterna i designfasen och för att bland annat göra resurseffektiva val. Användningen av livscykelanalys (LCA) som designverktyg förutsätter dock att avgränsningarna är jämförbara och metodiken robust, samt att data av hög kvalitet används. Utfallet av en LCA ska inte användas av lagstiftaren för att sätta specifika eller tekniska krav på en produkt, utan kan i samband med reglering användas på systemnivå för prioriteringar.

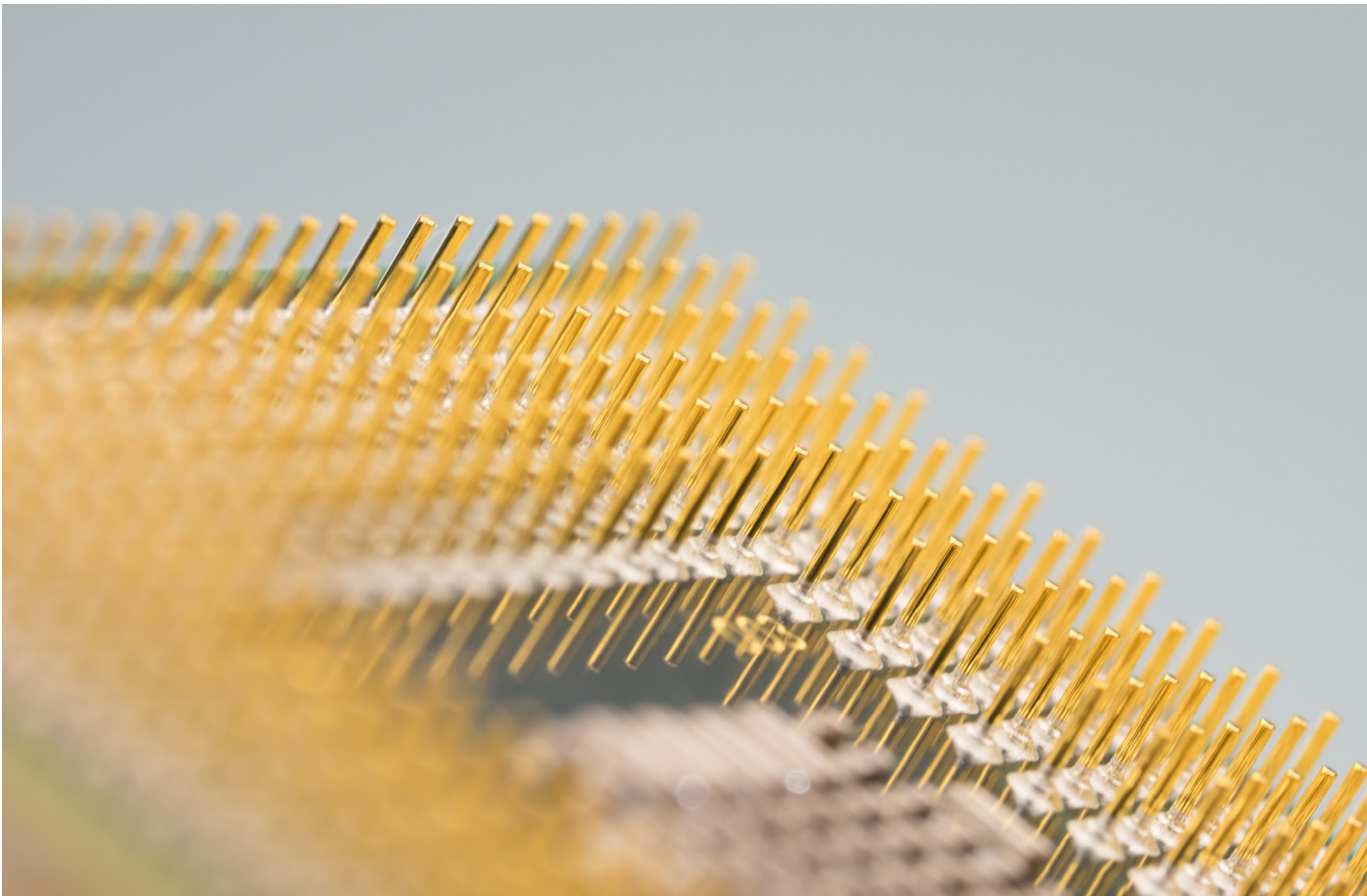
En stor del av de produkter och material som produceras inom Sverige exporteras. Därför har andra marknadens krav och önskemål stor betydelse för hur svenska material och produkter designas. Eventuella krav som ställs på design av produkter måste vara harmoniserade åtminstone inom EU och gälla både för EU-producerade och importerade produkter. Generella ekodesignkrav, genom till exempel EU:s ekodesigndirektiv, är överlag ett bra verktyg om designkrav ska ställas eftersom dessa är utformade enligt varupaketets principer. Tekniska krav anges inte i direktivet utan specificeras istället i standarder tillsammans med metoder för att mäta överensstämmelse.

Övergripande mål:

Produkter ska designas för att utifrån produkttyp ge goda förutsättningar för ökad resurseffektivitet.

Förutsättningar för att lyckas:

- Tydliga målsättningar för resurseffektivitet kopplat till design av produkter är bra - men detaljerade legala krav på utformningen av produkter riskerar att hämma den omfattande teknikutveckling och innovation som behövs för hållbar utveckling.
- Ekodesignkrav eller andra krav som påverkar designen av produkter ska tas fram i dialog med berörd bransch och åtminstone vara harmoniserade på EU:s inre marknad, så att principen om fri rörlighet av produkter även gäller produktens miljöprestanda.
- Att i designfasen välja mellan olika miljömål, som till exempel ökad resurseffektivitet eller minskad klimatpåverkan, kan vara en reell utmaning. Som stöd vid prioriteringar kan företagen använda livscykelanalyser som ett hjälpmedel.
- Produktlagstiftningen inom EU ska omfatta både EU-producerade och importerade varor. En internationell harmonisering utanför EU ska eftersträvas.
- Olika branscher och produkter har helt olika förutsättningar för design som möjliggör reparation, återtillverkning, uppgraderingar och återvinning. Därför måste det finnas utrymme för företagen att tillämpa de designprinciper som bäst fungerar för en given produkt i relation till att uppnå mer effektiva och cirkulära materialflöden.

Konsumenten är central

Konsumenten har en viktig roll att spela i den cirkulära ekonomin, i allt från produktval och återvinning av använda produkter till att vilja reparera, bibehålla och återanvända produkter. Konsumentfokus är därför viktigt i de beslut som tas för en mer cirkulär ekonomi. Konsumenten eller slutanvändaren är ett brett uttryck och omfattar privata konsumenter, offentliga upphandlare och business to business-kunder. För att konsumenten ska kunna göra resurseffektiva val behöver samhället bistå med tillgång till rätt information, och resurseffektiva produkter måste ha konkurrenskraftiga priser.

Näringslivet har ett ansvar för att ta fram och tillhandahålla information till konsumenten om produktens egenskaper och skötsel samt vikten av insamling och hantering av produkten efter användning. En utmaning är tidsperspektivet för långlivade produkter och en över tid förändrad kravbild på återvinning och återvunnet material. Digitaliseringen möjliggör informationsöverföring på nya sätt i värdekedjan och kan vara ett användbart verktyg.

Miljömärkningar och miljövarudeklarationer kan vara ett sätt att informera kunden om produktens miljöprofil och däribland produktens resurseffektivitet. För att underlätta och stimulera till mer resurseffektiva inköp av framförallt offentliga upphandlare, business to business-inköpare och återförsäljare behövs en större harmonisering av miljömärkningar på EU-nivå. Märkningarna måste vara verifierbara och baserade på vetenskapliga fakta, med en trovärdig avsändare.

Offentlig upphandling har en viktig roll för att driva på utvecklingen mot en mer cirkulär ekonomi. I offentlig upphandling bör kravspecifikationen, inklusive miljökrav, vara tydlig och vetenskapligt underbyggd. Anbudslämnare ska kunna visa att kraven i upphandlingen efterlevs genom olika märkningar likaväl som annan dokumentation.

Övergripande mål:

Konsumenten ska kunna bidra till ökad resurseffektivitet genom sina val.

Förutsättningar för att lyckas:

- Attityder, trender och prisutveckling påverkar kundernas val av produkter, och konsumentens betydelse för ökad cirkularitet måste beaktas i beslut för en mer cirkulär ekonomi.
- Näringslivet vill - genom att tillhandahålla information om produkters egenskaper och skötsel, vikten av insamling och hantering av produkter efter användning - underlätta för konsumenten att vara resurseffektiv genom sina val.
- En större harmonisering av miljömärkningar och andra miljökriterier på EU-nivå behövs för att underlätta och stimulera till mer resurseffektiva inköp av framförallt offentliga upphandlare, business to business-inköpare och återförsäljare.
- Offentlig upphandling kan genom rätt kravställning bidra i samhällets arbete mot ökad resurseffektivitet och en mer cirkulär ekonomi. Krav måste tas fram i dialog med berörd bransch.

Marknaden för material behöver utvecklas

Att resurser används effektivt är en grundpelare för svensk konkurrenskraft. Näringslivet behöver råvaror och produkter för sin verksamhet, och är beroende av kontinuerliga och kostnadseffektiva materialflöden. I en cirkulär ekonomi behålls värdet på produkter, material och resurser så länge som möjligt genom att på olika sätt cirkulera dessa i det biologiska eller det tekniska kretsloppet. Förutom återvunnet material är också biprodukter (produkter som fås vid sidan av produktion av andra primära produkter) och andra restmaterial från produktion viktiga material att nyttiggöra och cirkulera.

Efterfrågan på återvunnet material finns, men marknaden för återvunnet material ser väldigt olika ut för olika material. För vissa material finns redan fungerande marknader, medan andra behöver utvecklas (som till exempel plast och textil). För vissa material kan inte tillräckliga volymer uppbibras och inte heller till ett konkurrenskraftigt pris. För att få en fungerande och effektiv marknad för återvunnet material behövs ofta storskaliga flöden på EU-nivå eller internationellt. Genom att hantera återvunnet material från ett större geografiskt område kan investeringar i återvinningsanläggningar bli mer lönsamma och resultera i fler investeringar. Därmed förbättras förutsättningarna för produktion av återvunnet material av hög kvalitet.

För att ytterligare öka användningen av visst återvunnet material och vissa biprodukter måste fördelarna med att använda det lyftas fram och eventuella tveksamheter klargöras genom information och riskbedömningar. Legala hinder behöver tas bort och det behövs också tydliga vägledningar från myndigheterna om resurseffektiva kretslopp och när avfall upphör att vara avfall. En osäkerhet kring hur begreppet ”giftfrihet” ska tolkas i relation till resurseffektiva kretslopp leder vidare till att både näringsliv, offentliga aktörer och privatkonsumenter inte efterfrågar vissa typer av återvunnet material och biprodukter i den utsträckning som skulle vara möjlig. För vissa användningsområden kan onödigt högt ställda kvalitetskrav avseende till exempel kemikalieinnehåll leda till att jungfruligt material väljs istället. Det är materialets egenskaper och funktion för det specifika användningsområdet som bör styra användningen – inte materialets ursprung.

Jungfruliga material är ofta enklare att köpa då de är väl kända och inköpsvägarna är väl etablerade. Det måste bli enklare att köpa in och använda återvunnet material och biprodukter så att inte merarbetet gör att de väljs bort. Krav på återvunnet material, biprodukter och jungfruliga produkter måste likställas när de ska användas till samma ändamål. Jungfruligt material kommer också fortsatt att behövas inom över-skådlig tid.

För att stimulera industriell symbios samt marknaden för avfall, återvunnet material och biprodukter behövs nya marknadsplatser för vissa typer av material. För att underlätta försäljning av exempelvis material som klassas som avfall på sådana marknadsplatser behöver lagstiftningen på området ses över. En säker hantering av materialet eller avfallet måste garanteras genom att endast seriösa aktörer kan verka på sådana marknadsplatser.

Övergripande mål:

Återvunnet material, biprodukter och material tillverkade av jungfruliga råvaror ska för ett specifikt användningsområde ha samma förutsättningar oavsett ursprung. Marknaden för återvunnet material och biprodukter ska vara väl fungerande.

Förutsättningar för att lyckas:

- Näringslivet vill bidra till att sprida kunskap om fördelar med återvunna material och biprodukter och uppmanar andra aktörer i samhället att även aktivt arbeta för detta.
- Lagstiftningen måste ses över och det behövs tydliga nationella vägledningar så att inköp och användning av återvunna material och biprodukter underlättas.
- Tydliga vägledningar från myndigheter behövs avseende när avfall upphör att vara avfall, för att säkerställa enhetliga bedömningar.
- Det återvunna materialet kan behöva söka andra användningsområden än de ursprungliga.
- Högre grad av sortering och demontering i återvinningskedet behövs för att få mer homogena flöden i återvinningskedet. Ny teknik, mer kunskap och utbildad arbetskraft behövs för att möjliggöra detta.
- Internationella överenskommelser behövs för att tillse att importerade material passar in i våra cirkulära materialflöden.
- Nya marknadsplatser behöver skapas för vissa återvunna material och biprodukter.
- Att avfall och material hanteras enligt gällande lagstiftning och på ett miljöriktigt sätt är viktigt i en cirkulär ekonomi, och en samverkan mellan myndigheter och förstärkt tillsyn behövs inom området.
- Produkt- och projektstandarder kan behöva uppdateras för att möjliggöra användning av återvunnet material och biprodukter i produkter och projekt.
- Den offentliga sektorn och näringslivet kan ha en viktiga roller i att bidra till en fungerande marknad för återvunnet material och biprodukter genom att skapa efterfrågan.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00